

شاهنر ستار سوقی

غالدی

آتا - بابا قادم کلیان اوروغم ، نام بولدی ، نیره لنگ بولوندا غالدی ؟ آت لارم ، غوی لارم ، یلقلی مال لارم ، قایسی خازان چالان چؤلونده غالدی ؟

بۇلوق ایندی غالتامانلانگ غونگسی سی ، یردن ، سودان چقاران لانگ کومشوسی . پسه دوشوب بایارلارننگ دورموشی ، زیرنمک بیکه لنگ دلیینده غالدی .

گول سره سین غارغا کجدی غوجاغا ، سویگی لر یوقالانق دوندی غورجاغا ، همه کویچی سینگیپ ناشأ ، پنچاغا ، غایراتی بیگیت لنگ بیلینده غالدی .

یوقسولوندان بارلنسی کأن کؤچه لنگ ، دؤووم نانا غوربی یتمز نیچه لنگ ، بارماغنندان دور دؤکولیان اجه لر ال سرب ی کؤچه لنگ دنکینده غالدی .

کؤیه لدی دؤنیانینگ حیلہ ، یالانی ، اوروش دان آچ لئقدان ، ارداد اوله نی . اننسان شرافتی ، حیا دیله نی کومولن اوجاقلانگ کؤلونده غالدی .

کؤینه دن غالمادی بیر آد توتارغا ، کرون لر دورمادی قووپ پترکه . یاش لارمنز کیرمانی تازه خاتارغا آرزولر یوره کله نگ کؤیونده غالدی .

اینرل پئتراپ ، منزیل لر اچدق ، یوز ییل دئر آرزولی کونه غاراشدق . خانجار اوران دوشمان بیلن یاراشدق ، آخمر لار اوغول لار اوله نده غالدی .

قادم کلیان آدلی - داپیلی توره من ، عاصرنلانگ لیندن باغری یارا من . تاپارن دیبی بو دردله چاره من کؤزوم ساوچی لارننگ یولوندا غالدی .

بۇلماسا

غارا کیجه غارلئغنا غالمازی ؟ ائزئ نئنگ آغاریان دانگی بۇلماسا . کرون لرینک یولی غیا بارمازی ؟ اینرلنک بویندا جانکی بۇلماسا .

کورن - کورن اویا داغار - دا کیدر . کچی لر ، اولئغا امیرلیک ادر . دیلیم ، دونوم ، داییم بارنسی ییتر . نسیل لنگ عاقلنی - آنکی بۇلماسا .

اوجان واغتی بیله اوچیار دورنالار ، بیرکیک بولمادا پتیارلر اولار . چامان لار طویان لانگ توزوندا غالار دنک - یاقاسی ، یانی ، ینگی بۇلماسا .

داغ بولوپ غنغئرسانگ سه سینگ بیتیش ، بیر اوچغوندان خارمان اودی توتاشار . آقان آرق دیرالار غاتئشار ، سقوق غنشلانگ غار دونگاغی بۇلماسا .

غارنجانان سوراپدرلر بیر ساپار ، دییب دیر من کعبأ ایله دیم ساپار . غنرملندان غنر آشار « آرزونی تاپار ، ساناغلی دمی نینگ سونگی بۇلماسا .

ایل - کونونگ بارننی آرقاما آلنپ ، گورکزسم دی اولی دونیانی گزیپ ، بیرلسه لردی بولماز اکن اولالنپ ، هیل کیمیگ اوز آبی - کونی بولماسا .

آی - کونونگ دولومی ، بولسا دی ارکیگ ، آرزولانگ آتنی میسنه دی هرکیم ، گورونر دی دونیا ، منینگ هم گورکوم بولوتلارننگ غارا غانگی بۇلماسا .

ساوچی بو آرزولانگ ماقاصدا یتر ، آختر بیر حاقققات غولونگدان توتار ، آق نییت لر بیزی آسمانا لئتر . مگر بوز اوستونینگ چانکی بولماسا .

پارسى ديلدأكى ادبياتى بايلاشدئران تورکمن شاهئرلارى

کريم مهتابی

تورکمن ادبياتى ننگ تارخننا آرالاشدئفننگچا ، شاهئرانا دؤره ديجی ليگی بيلن زاماناسی ننگ شام چئراغی بۇلان دیله وار شخصیت لارننگ آدلاری یئغی - یئغندان دوش گلیار . ۱۵- نجی عاصئردا آق قویونلی تورکمن لرینگ دؤورونده (انلایتا-داسۇلطان یعقوبیگ زاماناسن دا) ادبیات یوقارئ درجا گؤتریلیپ دیر . سلیمان تورکمن ، خوجا مظفر معمار ، مولانا وفایی و ... یالی تورکمن شاهئرلاری ، خود سۇلطان یعقوبیگ یاقن حیاتیی بیلن پارسى ديلدأكى شئغئریتینگ ایده - ماضمون گرمینی گینگنئمگه ، اؤنونگ چپرچیلیک درجه سینى یوقارئ گؤترمگه چالئشئب دئرلار .

آق غویونلی تورکمن لرینگ دؤوروندأكى ادبیاتننگ غادریه حاقدا کؤپ سانلی ادبی چشمه لردن ماتریال تاپماق بۇلیار . یؤنه ، شئغئر شیری علیشیر نووایی نینگ « مجالس النفايس » (« عاجیایب آدام لارننگ مجلسی ») « آتلئ چغتای دلیینده یازلان اثری اینگ موهوم چشمه لرینک بیری دیر . بو اثرده اؤز شئغئرلارننی تورکی هم پارسى ديلدأكى یازان بیر نۇپار تورکمن شاهئرلاری باردا قئممتائی ماغولمات لار برلیار . نووایی نینگ « مجالس النفايس » آتلئ اثری ، ۱۶- نجی عاصئرئنگ دؤوامئن - دا پارس دلیینه اؤچ کزک ترجمیه ادیلیپ دیر . بیرینیگ کزک ۱۵۲۲- ۱۵۲۱- نجی یئلدا هرات - دا تهماسب شاه نینگ کؤشک شاههئرئ هم عالمی فنخی ابن سۇلطان محمود امیری (فخری هراتی) طاراپئندان پارس دلیینه کچیریلیپ ، اول صفوی لر دؤولتی نینگ دؤیبونی توتان شاهئر شاه اسماعیل ختایا باغئشلاننپ دئر . ایکنجی ترجمیه محمود قزوینی طاراپئندان ادیلیپ دیر . اول ، ۱۵۲۳- ۱۵۲۲- نجی یئل لاردا ترجمیه ادیلیپ دیر . نیشابورلی شاه علی عبدالعلی طاراپئندان باشلانان اؤچونجی ترجمیه غوتارئلما غالئب دئر .

شو یرده ترجمیه چیلیک ایثی بیلن باغلانئشقلی بیر موهوم مسئلانی یورته بللأپ کچمک ضرور . اول - دا بولسا ، اورتا عاصئرdaqی ترجمیه چیلیک دابی نینگ بیزینگ حاضیرکی زامان dqی دوشونجامیزدن بوتیله یین تاپاوتلانیان دئغئندان عبارت . کچیش - ده ترجمیه چیلر ترجمیه ایثینه خاص ارکین چمه لشیپ دیرلر . ترجمیه ادیان اثرلرینه کأ حالات - دا اؤزلری نینگ اثرلرینی - ده غۇشوپ دئرلار یا- دا اصیل نوسغائی غنغمالدئب دئرلار . شو هیلی یاغئائ نووایی نینگ پارس دلییندأكى ترجمیه لرینه هم گؤنؤن - گؤنی گېشلی بولوپ دوریار . اؤزبک عالمی سؤیمه غنییوا بو بارادا شیله یازیار « بیلن نووایی نینگ « مجالس النفايس » آتلئ اثری نینگ سکیز بؤلومدن « مجلس دن» عبارت بولوپ ، اۇندا شاهئرلارننگ ۵۹- سی نینگ دؤره ديجی ليگی بارادا ماغولمات بریان دیکینی بیلپاریس ، ترجمیه چیلر ، ترجمیه چیلیک دابه ایه ریپ ، بو اثره کؤپ سانلی اؤینگنمه لر کیریزیلیپ دیر . ایرئ - ایرئ شاهئرلار حاقئن dqی ماغولمات لار غنغمالدئلپ ، کابیرلری نینگ اوستونه تازه زاتلار غۇشولوپ دئر . فخری اؤز ترجمیه سینبی « لطیف نامه » دییب آتلاندئرئپ ، ۸۸ شاهئر حاقئن - دا ماغولمات بریان تازه ، دوقوزینجی « مجلسی » غۇشوپ دئر . قزوینی « مجالس النفايس » ینگ ادئنئ اوزالقئ لئغئنا غالدئرئپ بؤلوم لرینگ آئی بولوپ کلیان « مجلس » سؤزونی « بهشت » سؤزی بیلن چالئشرئپ دئر . اول هم تازه « بهشت» آچئپ ، اۇندا ۱۵۰ شاهئر بارادا ماغولمات بریار . بیز فخری نینگ ترجمیه سی ارقائی پارسى ديلدأكى یازان تورکمن شاهئرلارننگ ۴۰- سی ، قزوینی نینگ اوستی بیلن هم اولارننگ ۵- سی بیلن تانئش بولپاریس . سؤیمه غنییوا ، علیشیر نووایی نینگ

علیشیر نوایی

ده اؤتر اکن . میرزا اؤنگا : - اگر منی غوئی گؤریان لیکنک چین بولسا ، اؤزونگی تامدان تاشلا . منینگ حاطرئما جاننگدان کچ دییب دیر . سؤودایی بؤکوپ یریندن تورئ هم ائلغاپ کیتدی . تامننگ غئراسئنا باردئ : دا : - بیز سیزی ، اینه ، شو یره چئلئ غوئی گؤریاریس ، بس دیر- دا - دییدی .

میرزا مونگا هزئل ادیب گؤلدی . ده ، شیله دییدی : - مند ب عایش گؤریان بولسانگ ، کیزلمه . دوزئمگه چالئشاین .- سئرئئخ لبقدان بؤلک عایشنگ یوق .- نیره - ده سئرئئخ لئق ایندیشیم؟- سئرئئخ لئغئنگی آیتسام ، سن بیرجه سؤز آیتسانگ ، منی غارئپ لئقدان غوتارئپ بیلپانگ . اما سئرئئخ لئغئنگ سبأیلی شؤل سؤزی آیدانگؤق . اگر آیتسانگ ، مانگا بیر مونگ طلالا برردیر . منغ غوئی گؤز ران لی بوردوم . سؤودایی ننگ بو ییسر حرکتی هم سؤز لری میرزانینگ گؤنؤندن تورئ : اؤنگا اؤز حازئناسئندان مۆگ طللانئ باغئش ادئی .

قزوینی « مجالس النفايس - ینگ » آلتینجی بؤلومینده گؤرؤنؤکی ادیلیان شاهئرلارننگ کابیری بارادا دویپ - دن تازه ماغولمات لار کتیریار . میثال اؤچین درویش دهکی دیین تورکمن شاهئرئ بارادا شیله ماغولمات لارئ اوقلاریس : « اول ترجمیانینگ (قزوینی نینگ) شهردشی هم یورکدشی . من بیرناچه اؤنونگ بیلن کؤپ همصؤحیت بولوپ دئم ، شئغئرلارننی دینکلأپ دیم . درویش اؤزونه جودا (اؤران) بی پروای غاراردئ . اؤندا کنده لیک ، شوکت پارازلئق یوقئدئ . بای لئغا قۇوالاشماقدان ، اؤنونگ بیر زادئنا گؤنگؤل غوماق سئرئماغئندان خلاص دئ . اؤنونگ کسی دوقاچئلئق ، نأزیک کرباس ماتاسئنئ عاجاپ دوقاردئ (نووایی شاهیر کرپیچ غوماق هوناری بیلن مشهوردی دییب گؤرکزیار) . اگر خریدار تاپسا ، آرزانچاق ساتاردئ . بارئ بیلن بازار ایلاردئ . بیرناچه دویپ باغئ باردئ . شؤنونک اؤزوم لری بیلن ماشفلاسلئنئ دؤلاردئ . بی معنی ایش لردن غاچا دوراردئ ، پادشاه لارننگ لقمه سنئی اییمزدئ .

بو تورکمن شاهئرئ بارادا نووایی شیله ماغولمات لاری بریار : « اول قزوین ولایتئندان دیر . کرپیچ غوماق هوناری بیلن مشهوردیر . دییارلر اؤنونگ دیوانی همه لر اؤچین ال یترلک دیر ، هر بیٹی یا - دا معنی سننا ضرورلئق بولسا دیوانئئ چئقارئپ تاپئپ گؤرکزدی . بو بند بولسا اؤنونگق دیر :

نمی خواهم که کس یابد ز سرّ حالم آگاهی وگر نه عالمی سوزم به یک آه سحر گاهی . فخری نووایی نینگ روحی یازری باراداقی ماغولمات لارنئ دؤلی ترجمیه ادیب دیر . شؤل بیر واغئنگ اؤزونه یازری نئنگ ۱۴۴۹- نجی یئلدا ارادان چقان دئغئ بارادا هم ماغولمات بریپ دیر . قزوینی هم بو شاهئرئنگ « خوراسانی » لقامی نئنگ باردئغئنئ هم بللأپ دیر . نووایی نینگ اثرینده ، اؤز شئغئرلارننی پارسى ديلدأكى یازان تورکمن شاهئرئ بابا سؤودایی حاقدا شیله ماغولمات لاری بریار : « اول آبیورت - دن دیر . خاوری تخلصی بیلن هم شئغئر یازیار . اول کله سی یله نن یالی بولوپ ایلدن چئقئپ باش آیاق یالانچاق دیوانه لار دک کؤپ واغئلأپ داغ و دؤزه کزدی . اؤز حالئنا گلیپ آیل آراسئنا کیریدن سؤنگ ، سؤودایی تخلصی بیلن شئغئر یازئپ باشلادئ . عؤمری سکسن - دن اؤتدی . اؤنونگ غابری بولسا آبیوریننگ سکان آئلئ اویاسئنفا برلشیار . بو آشاقدائی شئغئر بندی اؤنونگق دیر :

عنبرت خال درخت درد و خخت ریحانست دهننت غنچه و دندان دُر و لب مرجاست . قزوینی شیله ماغولمات لارننگ اوستونه بو شاهئر باراداقی اؤزبولوشلی بیر حکایاتی هم غۇشوپ غؤبیرپ دیر : « دییارلرکی ، اول میرزا بای سونغورئ غوئی گؤردی . بیر کون اول میرزا بیلن تامننگ اوستون -

عالم که درد ثبات کم می بینم ، در هر طرابش هزار غم می بینم ، چون کهنه رباطیست که از طرفش ، راهی به بیابان عدم می بینم .

شؤل دؤورونگ اینگ گؤرنؤکی تورکمن شاهئرلاری نئنگ روحی یازری (تورکمن لرننگ یازئ طایپاسئندان) دیر . نووایی اؤنونگ خوراسان اطراپ لارئا دکیشلی شاهئرئدئغئن بللأپ ، یازان شئغئرلارننی بیلپیل بیلن گؤلونگ ، شمع بیلن پروانه نینگ آراسئن dqی کله شیکه منگزه دیپ دیر . اؤنونگ یازان شئغئرلارنئندان آشاقdaqی بندی هم میثال کتیریار :

عنبرت خال درخت درد و خخت ریحانست دهننت غنچه و دندان دُر و لب مرجاست . قزوینی شیله ماغولمات لارننگ اوستونه بو شاهئر باراداقی اؤزبولوشلی بیر حکایاتی هم غۇشوپ غؤبیرپ دیر : « دییارلرکی ، اول میرزا بای سونغورئ غوئی گؤردی . بیر کون اول میرزا بیلن تامننگ اوستون -

يازنجی دینچ آلمایار

مشهور یازنجی بکی سینتای بیلن گوررونکدش لیک سؤنئقی بؤلوم

- بکی آقا چووال باغشی نی دینگله مگی غوی گؤریاندیکینی ، اۇندا باغشی نینگ آیدان آیدئم لاری ننگ هم باردغنی نی اشیدیدیم .

چووال باغشی نامه اؤچین ماغئئمغولی پئراغی ننگ سؤزلرینه آیدئم آیتمان دئر ؟ بو بارادا سؤراغی می چووال باغشی نینگ اوله من عاشئقی ، رداکتورنمز (ویزارئشگر) خوابئش ادیدیی .

- آیدئب دئر ، یؤنه یازغی ادیلمان دئر . اترک، غارری ، غالا سبیت لرینده (تؤوه رکلرینده) ماغئئم غولی ننگ اؤنؤپ اؤسن یوردرینده بولوپ ، شیله یازنجی آیدئم لارئ ، شاهئرئنگ ایلدش لرینه آیدئپ هم بریپ دیر . (مونونگ شیله دیکنی نی گؤرونؤکی دیلچی عالم حیدر موخی اؤغلی هم ۱۹۸۹- نجی یئلدا « مغاریف» نشریاتئندا چاپ بولان « ایکی قودرات » دییان کیتابئندا تصدئق لایار- ش) .

بکی آقائنگ غؤل یازماسی نینگ بیر تاغئا

سی(دفترچه)ضرور . بکی آقا تورکمن ادیبیاتی نی بایلاشدئران کؤتی ، کؤتی رومان لاردئر ، بؤوست لرینی ، اینهأ شو میدان لی ایش استولونینگ باشئندا ایکی غات - دا یرله شدیرن اۇتاق لئجا خۇراشاجا (غۇوجا) اؤیونده یازئپ دئر .

من تاپئن لاپ باران سوال لاری مینگ اهللی سینه جۇغاپ آلدئم حاسالاپ لاپ تورماغی ماقول بیلدیم .

صؤحبتئش لیکی میز غازیت ینگ ۱۹۷۸ - نجی یئل نینگ ۲۰ - نجی آپریل سانیندا چیقدی . ایزیمانندان بیرینجی مای بایرام چیلیغی ماهلئندا بکی آقائنگ یوز گؤزؤندن جودا یادادئغی دیویولاری . مانکلائی ننگ یئغئرئ لاری (چین وچروک) هم کؤپلین یالیدی ، هوپول - سوپول راق گؤرؤنیاردی . توره رگیندأکی لر بیلن یوماق آئتئشئپ ایسغین سیزجا گؤلیاردی . اؤنونگ بو یاداو کئنبی ادیبیاتی میزی بایلادشیرجاق ، ینه ده بیر تازه اثرینگ اؤستونده باسا اؤتورپ ایشله یان دیکیندن خابار بریاردی . سبأیی اول یازنجی دی ، یازیحی بولسل هیچ هاچان دینچ آلمایار .

زمان غازیاتی یازان : همرا شیر تاییارلان : بایرام قلیچ فرزام

قالماغاری نابللی آیدئم لار

قندو شکرلی

نأزنین قاماتنگ ، نأزیک بیل لرینک بیر نۇوجا نهال دیر کؤللی - سمرلی . نۇوجا نهال لارننگ ، شیرین دیل لرینک آنتئن بییلادر قندوشکرلی .

آق غؤل لاری حینادا تاپمئش کمالی ، اؤن بارماق یوزوک دیر لاغلی منغالی ، سرینده ابریئشم ، اکئینده آلی ، سنلای کرده نینده طنلا تومارلی .

زولپونگ منکزأ لئکپونینگ تارئنا ، گؤسؤنگ منکزأ قئرق چئلأنینگ غارئنا ، گؤزلرل حابیراندئر کسبی - کأرینه ، آنتئن بییلادر قند و شکرلی .

بی بی جان

داغ لار باشی دومان - دومان ، یل گلیأ - له بی بی جان . بولوت اؤیناپ ، چای لار دۇلویپ ، سیل گلیأ - له بی بی جان . تمام سانگا دولمی - دوشدان ایل گلیأ - له بی بی جان . آچ غوجاغئگی ، باس باغرئنگا ، سۇوق آلیا - له بی بی جان .

موندان کیتسیم ، حیوا یؤلی داش بۇلیا - لا ، بی بی جان . آغلاي - آغلاي ، ایکی کؤزوم یاش بۇلیا - لا ، بی بی جان . بی وپانینگ آخیر سؤنگی پوچ بۇلیا - لا ، بی بی جان . آچ غوجاغئگی ، باس باغرئنگا ، سۇوق آلیا - له بی بی جان .

هل لولیشیر (۱) پادئمانننگ (۲) تالاری (۳) - لا ، بی بی جان . آچئلنپ دئر تازه باغئنگ کول لری - له بی بی جان . بؤکجک لیشر اول اؤباننگ غنزلاری - لا ، بی بی جان . آچ غوجاغئگی ، باس باغرئنگا ، سۇوق آلیا - له بی بی جان .

غالاننگ دویبۇنده

(یلپسه لندی)

غالاننگ دویبؤنده بیر غاؤون ایدیم . ایتنی ایدیم - ده پاچاغئن غویدوم ؛ ایه سی گلنده ، گؤزونی اؤیدوم . الینده یاغلئغی ییلپسه لندی .

غالاننگ دویبؤنده نار ایمک بۇلماز ، شؤل بریان کؤزله سؤز دیمک بۇلماز ، پانئندا پاتماسانگ ، یار دیمک بۇلماز ، الینده یاغلئغی ییلپسه لندی .

غالاننگ دویبؤنده اکر لر ناری ، کیجه لر یاتمازلار ، سوپیر لر یاری ، غنز - اوغلان نأزیک دیر - دوتارننگ تاری ، الینده یاغلئغی ییلپسه لندی .

آتنی باغلانئم بیر غارا داشا ، غئلجئمی سئرئم - دا کیریدیم سؤوه شه ؛ آلالهئم یتیرسین شؤل دالی باشا ، الینده یاغلئغی ییلپسه لندی .

تاییارلان : غفورخوجه

دوشؤندبریش

- (۱) هل لولیشمک (۱) : اثرناماق
- (۲) پادئمان : چؤپان
- (۳) تال : سؤویت (درخت بید)
- (۴) ییلپسه لنمک : غالغماق ، بیئشرئداتماق .